

NASRETTİN HOCA FIKRALARINDA AİLE İÇİ İLETİŞİM

INTERFAMILIAL COMMUNICATIONS IN NASREDDIN HODJA'S ANECDOTES

Selim EMİROĞLU*

Şura KARACA**

ÖZ: Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli ve güldürüye dayanan hikâyeciklere fıkra denir. Fıkralar toplumların kültür, inanç ve geleneklerini bir ayna gibi yansıtır. Zengin dil malzemelerinin de bulunduğu fıkralar, birçok yönden incelenebilecek önemli halk ürünleridir. Fıkra kahramanlarının kendisiyle veya başkalarıyla kurduğu iletişim, ince ve esprili yanıtlar, ortaya konulan değer yargıları, aktarılan iletiler fıkraların okuyucular üzerinde bırakabileceği etkiler düşünülerek incelenmelidir. Bu incelemelerde fıkraların dil özellikleri ile psikolojik, sosyolojik, kültürel, edebi vb. yönleri ele alınmalıdır. Fıkra denilince akla gelen ilk isimlerden biri Nasrettin Hoca'dır. Hayatın her alanından kesitlerin bulunabileceği Nasrettin Hoca fıkralarında aile içi iletişime ve ailede yaşanan ilişkilere ait veriler elde etmek de mümkündür. Bu fıkralarda, aile içi iletişimin nasıl olması gerektiğine, aile içi iletişimi bozan durumlara ve aile bireylerinin yaptığı davranışlara ilişkin örnekler yer almaktadır. Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı çalışmada örneklem olarak seçilen Nasrettin Hoca fıkraları, fıkralardaki olumlu ve olumsuz aile içi iletişim yönüyle iki genel başlık altında incelenmiştir. Söz konusu genel başlıklar kendi içinde çeşitli alt başlıklara ayrılmış, böylece Nasrettin Hoca fıkralarındaki aile içi iletişime ait temalar geliştirilmiştir. Yapılan incelemeyle Nasrettin Hoca ve aile üyelerinin birbirine karşı gösterdikleri olumlu ve olumsuz davranışlar ile duygular, iletişim bağlamında yorumlanıp değerlendirilmiştir. Ayrıca, çalışmada seçilen örneklem üzerinden Nasrettin Hoca'nın gerçek yaşamına ilişkin bulgular da elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nasrettin Hoca, iletişim, aile içi iletişim, aile içi olumlu iletişim, aile içi olumsuz iletişim.

ABSTRACT: Stories based on short and succinct, concise but humorous events are called anecdotes. Anecdotes reflect the culture, belief and tradition of a society. These anecdotes which contain rich lingual materials are also important folk pieces that can be examined in various aspects. Anecdotes must be approached by taking the following into consideration; communications the hero in the anecdote has with other partakers, fine and humorous one-liners and presented value judgments. In such, lingual aspects of anecdotes must be approached in line with following aspects as well; psychological, sociological, cultural, literal etc. While on the subject, it would be remiss not to mention a powerful name such as Nasreddin Hodja. Nasreddin Hodja anecdotes which contain parts from all strides of life can be utilized to gather data on interfamilial communications and relationships. These anecdotes come with examples in regards to how interfamilial communications must be carried out, and to

* Doç. Dr. – İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı/İstanbul - selimemiroglu@aydin.edu.tr

** Türkçe Öğretmeni/İstanbul - surakaraca@hotmail.com

circumstances defective for interfamilial relationships and how to tackle them. Nasreddin Hodja anecdotes, which was picked for sampling in the study to which the document examination method was applied, were dissected under two general headings as positive and negative interfamilial communication partaking in these stories. Mentioned general headings are then divided into many sub-headings in themselves, thus allowing themes related to interfamilial communication in Nasreddin Hodja anecdotes. With this examination, negative/positive attitudes and feelings of Nasreddin Hodja and family members to each other were interpreted and evaluated within the context of communication. Furthermore, findings in relation with Nasreddin Hodja's real life were obtained via the sampling picked for the study.

Keywords: *Nasreddin Hodja, communication, interfamilial communications, positive interfamilial communication, negative interfamilial communication.*

Giriş

Fıkra, okuyucuya mizah yoluyla mesaj veren, mesaj verirken de okuyucuyu güldüren kısa ve özlü anlatıma sahip halktan beslenen bir türdür. “İnce bir zekâ, şen bir mizaç, zarif nükteler ve hazırcevaplılıkla örülmüş güldürü cevherleri” (Güney, 1971: 13) olarak bilinen fıkralar, geçmişten günümüze halk edebiyatı araştırmacılarının incelemeye aldığı önemli türlerden biridir. Yıldırım (1999: 3), Güney'in tanımını da içerecek şekilde fıkrayı şu şekilde açıklamıştır: “Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir”. Genel olarak sözlü edebiyatın içinde yer alan fıkraların Türk edebiyatında ilk yazılı örneklerine Divanü Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut hikâyeleri gibi İslami edebiyatın ilk dönem eserlerinde rastlandığı kaynaklarda (URL-1) belirtilir.

Fıkraların kendi içinde bir kompozisyonu bulunur. Elçin (1981: 624), bu kompozisyonu vaka veya düşünceye ait ilk bilgiler, tezle karşı tezin çarpışmasını içeren münakaşa-muhakeme ile sonucu oluşturan hüküm bölümünün oluşturduğunu belirtir.

Bir toplumun çeşitli özelliklerini, oluşturduğu fıkralarda görmek mümkündür. “Herhangi bir toplumun ekonomik, sosyal, kültürel durumu, inançları, beceri, tutum ve davranışları üzerinde fıkralar yolu ile bilgi edinilebilir.” (Hocaoğlu, 1978:1; Akt. Gevenç, 2014: 52). Fıkralar, yaşamın bütününe ilişkin bir kesit sunar. “Her konu fıkralarda işlenebilir. Ancak fıkralar, çoğunlukla, birey ve cemiyet sorunları, insanlar arası çekişme ve oyunları, adalet ve hukuku, kötü insanları, uyanık kimseleri, dinî inançları, gelenek ve görenekleri, haksız kazançları, zalim tipleri, aptal tipleri vb. ele alır. Özellikle halk fıkralarında “humour noir” (kara mizah) denilen ve

hayatın acımasız yönlerini, eksikliklerini, çevredeki çirkinlik ve baskı unsurlarını dile getiren bir mizah bulunur. Her şakanın altında bir gerçek bulunması misali halk, fıkraları aracılığıyla ona baskı yapan her türlü psikolojik, sosyolojik ve ekonomik güce haykırır. Gerçek hayatta yapamadığını fıkralar sayesinde sessizce ve sanatlı olarak gerçekleştirir” (Emiroğlu vd., 2011: 259).

Nasrettin Hoca fıkraları eğitici özellikler taşır. Bu fıkralarda güldürürken düşündüren ya da Özdemir’in (2010: 36) ifadesiyle “düşündürürken güldüren veya eleştirirken güldüren” bir yaklaşım söz konusudur. Fıkraların temelde okuyucuya çeşitli iletiler sunduğu ve bu iletileri mizahi bir atmosfer içinde yansıttığı görülür.

Nasrettin Hoca fıkraları birer güldürü unsuru olmasının ötesinde, aynı zamanda, kültürel bir mirastır. Fıkralardaki söz varlığı ve dil zenginliği, folklorun dil ve kültürle ilişkisini açık bir şekilde ortaya koyar. “Nasreddin Hoca tipi ve fıkra belleği, Türk toplumuna Türk dilini, etkili konuşmayı, iletişim kurmayı bugün dahi öğretmeye devam etmektedir” (Özdemir, 2010: 33).

Fıkraların kahramanı olan Nasrettin Hoca’nın gerçek yaşamı kadar, Türk halkının hayalinde oluşturduğu anlamı da önemlidir. Boratav (1996: 21), Nasrettin Hoca’nın gerçek yaşamıyla ilgili bazı bilgiler ortaya koymuştur. Onun Anadolu Selçukluları döneminde yaşamış olduğunu belirtir. Önder (1996: 261) de Nasrettin Hoca’nın 13. yüzyılda yaşadığını kabul etmiş ve Hoca’nın doğum yeri (Akşehir/Konya), doğum yılı (1208), mesleği (imam-vaiz) ve medeni durumu (evli ve çocuk sahibi) hakkında bilgiler vermiştir.

Çalışmada incelenen fıkralardan hareketle, Nasrettin Hoca’nın hayatı hakkında bazı bilgiler elde edilmiştir. İncelenen 652 fıkranın 19’unda Akşehir, 6’sında Sivrihisar, 3’ünde Konya, 2’sinde Bursa ve birer fıkroda Karahisar, İnegöl, Kızılırmak Kenarı, Antep ve Sofya şehirleri olmak üzere toplam 34 fıkroda Hoca’nın bulunduğu şehirlerle ilgili bilgi verilmiştir. Ayrıca Hoca 3 fıkroda yabancı bir memlekete gitmiştir.

Nasrettin Hoca’nın birçok meslek dalıyla uğraştığı da tespit edilmiştir. Hoca; fıkraların 11’inde İmam, 8’inde kadı, 6’sında müderris, 4’ünde çiftçi, 2’sinde hekim ve birer fıkroda molla, bakkal ve elçidir. Bir fıkroda da ulemadan olduğu belirtilir. Toplamda 35 fıkroda hocanın mesleğinden söz edilmiştir.

Hoca’nın birinci, ikinci ve üçüncü derece akrabaları hakkında da bilgi edinilmiştir. 8 fıkroda Nasrettin Hoca’nın ebeveynleri yer alır. Bunlardan 3’ünde Hoca’nın sadece annesinden, 2’sinde sadece babasından, birinde annesi ve babasıyla yaşadığından, birinde annesinin ve babasının boşandığından, birinde ise babası ve üvey annesinden söz edilmiştir. 3 fıkroda Hoca’nın kardeşi olduğu belirtilmiştir. Bunlardan birinde Hoca’nın

kardeşinin cinsiyeti belli değildir ve kardeşi Hoca'dan bir yaş büyüktür. 2 fıkrada ise Hoca'nın kardeşi/kardeşleri erkektir. Bu fıkraların birinde yeğeni vasıtasıyla (amca olarak) bir erkek kardeşi olduğu anlaşılmakta, diğerinde ise 4 erkek kardeşi olduğu belirtilmektedir. Bir fıkrada eniştesi ve teyzesi, 2 ayrı fıkrada yeğeni ve gelini olduğu da görülmüştür. Hoca'nın eşi, doğrudan 81, dolaylı olarak 14 ve toplamda 95 fıkrada geçmiştir. Hoca'nın 2 fıkrada, iki kadınla evli olduğundan; 3 fıkrada ise eşinin ölümünden sonra evlendiğinden söz edilmiştir. Fıkraların 6'sında çocuklarının cinsiyeti belirtilmemiş, 6 fıkrada Hoca'nın kız çocuğundan, 16'sında erkek çocuğundan bahsedilmiştir.

Bütün bu veriler, incelenen örneklemden elde edilmiştir. Nasrettin Hoca'nın bir sembol, sürekli olarak büyüyen bir toplumsal bellek, modern zamanları da konu edinen, güncellenebilir bir fıkra arşivinin başkışisi olduğu unutulmamalıdır. Geçmişte araştırmacıların hazırladığı Nasrettin Hoca kitap veya seçmelerindeki fıkralar ile günümüzde dilden dile dolaşan, sanal ortamlardaki veya kayda geçmemiş fıkralara bakıldığında, yukarıdaki verilerden çok farklı istatistikler ve Hoca'nın hayatına ilişkin bilgiler ortaya çıkabilir. Kaldı ki, Nasrettin Hoca'nın gerçekte var olup olmadığı ve tarihî kişiliği hâlâ bir tartışma konusudur.

Nasrettin Hoca fıkraları, araştırmacılar tarafından eski dönemlerden beri derlenmekte ve yazıya geçirilmektedir. "Tük fıkraları içerisinde geçmişten günümüze kadar en çok derlenip yazıya geçirilen fıkraların başında Nasreddin Hoca ile ilgili olanlar gelmektedir. Nasreddin Hoca fıkralarının derlenmesi ya da yazıya geçirilmesi, 16. yüzyıla kadar gitmektedir" (Güzel, 2010: 207).

Nasrettin Hoca'yı seven ve benimseyen Türk halkı, bazı fıkraları Hoca'ya mal etmiş ve etmeye devam etmektedir. Halkın Nasrettin Hoca'nın fıkralarını sadece dilden dile aktarmadığı, aynı zamanda işleyerek en uygun biçimiyle günümüze taşıdığı da söylenebilir. "Yüzyıllar boyunca, tâ günümüze kadar, Nasreddin Hoca'nın fıkraları sözlü gelenekten derlenip kuşaktan kuşağa aktarılmakla kalmamış, onun kişiliği ve fıkralarının nitelikleri, anlamları üzerine düşünceler de yürütülmüştür" (Boratav, 1996: 21).

Halk, söz söyletecek bir makam ararken mizahın gücünü kullanır. Bu bağlamda seçilen isim, tüm zamanlara hükmeder. "Mizah ve halk felsefesinin temsilcilerinin en belirgin özellikleri arasında çağlar üstü yaşamları sayılabilir. Onlar, kendi yarattıkları zamanda, boyutta yaşarlar, dahası yaşatırlar. Böylelikle zirve şahsiyetler temelinde bir milletin belleği, geçmişten geleceğe taşınır" (Özdemir, 2010: 28).

Çalışma, aile içi iletişimi temel alır. İletişim "En az iki insanın karşılıklı olarak bilgi, duygu, düşünce ve yaşantılarını belirli yollarla paylaştıkları psiko-sosyal bir süreç olarak tanımlanabilir" (Kaya, 2014: 5). İletişim, sözlü ya da sözsüz bir şekilde gerçekleşir ve insanların bilgi, duygu,

düşünce ve yaşantı alışverişini sağlar. Nasrettin Hoca fıkraları, sözlü kültürün önemli bir parçasıdır. Sözlü kültürün içinde yer alan sözlü anlatım türleri, geçmişte olduğu gibi günümüzde de sosyal bir ağ olma görevini sürdürür. Boyraz'ın (2010: 83) da belirttiği gibi, anlatma ve dinlemeye temel oluşturan sözlü anlatım ürünleri, bir muhatap seçmeden ve böylece kimseyi doğrudan kırıp incitmeden, dolaylı yollardan iletişim meydana getirir ve mesajın geniş kitlelere etkili bir şekilde ulaşmasını sağlar. Sözlü anlatım türleri içinde fıkralar, birçok yönden incelenebilecek önemli veri kaynaklarıdır. Toplumı etkileme, yönlendirme ve bilinçlendirmede etkili bir role sahip fıkraların aile içi iletişimi etkileme gücü dikkate alınmalıdır.

Aile, toplumun temel yapı taşıdır. Birey, içinde bulunduğu topluma bir aileyle dâhil olur. Ancak aile sadece birliktelik değil aynı zamanda bir sistemdir. Bireyin kimliği ailede şekillenir. Birey, çeşitli davranış kalıplarını, rolleri ve değerleri aile ortamında kazanır. Ailenin çocuğun özgüvenini, karakter sağlamlığını belirlemesi mümkündür ve aile bunu çocuğa değer vererek gerçekleştirir. "Ben değerliyim! duygusu, küçükken ailede verilir. Küçükken hamuru bu duyguyla yoğrulan kişi, ileride kolay kolay aşağılık duygusuna kapılmaz çünkü mayası sağlamdır. Bu nedenle çocuk büyütürken anne ve babaların çocuklarına, 'Sen değerlisin' mesajını vermeye dikkat etmeleri, buna özen göstermeleri gerekir" (Cüceloğlu, 2011: 108).

Aile içinde çatışma ve anlaşmazlıkların olması doğal ve kaçınılmazdır. Aile bireylerinin birbirlerini tanımaları, sınırlarını fark etmeleri ve öğrenmeleri bu sayede gerçekleşir. Her anlaşmazlık aslında bir fırsattır ve yeni öğrenmelere kapı aralar. Çatışmanın yıpratıcılık boyutu önemlidir. Hakarete ve şiddete varan anlaşmazlıklar aile kurumunu temelden sarsar.

Kişilerarası iletişimde olduğu gibi, aile içinde de Dökmen'in (2010: 78) belirttiği gibi, 3 çeşit kişilik durumu ortaya çıkar (transaksiyonel analiz). "Bir insan, kişilerarası iletişim sırasında üç temel role girebilir ya da başka bir ifadeyle üç tür tavır takınabilir. Anababa rolüne girebilir, yani bir anababa gibi davranabilir; yetişkin rolüne girebilir, yetişkin gibi davranabilir; çocuk rolüne girip, bir çocuk gibi davranabilir". Bu noktada önemli olan "rol katılığı" sergilemeden bu rolleri yerine göre kullanabilmektir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Nasrettin Hoca fıkralarındaki aile içi iletişimin çeşitli yönleriyle incelenmesidir. Söz konusu fıkraların okuyucu üzerinde bırakabileceği etkiler düşünüldüğünde, fıkralarda yer alan mesaj, değer ve açıklamaların olumlu ve olumsuz yönleri, iletişim bağlamında, ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Çalışma, Nasrettin Hoca fıkralarındaki aile içi iletişime ait verilerden hareketle, Nasrettin Hoca ve onun aile üyelerinin göstermiş olduğu olumlu ve olumsuz davranışları incelemek ve değerlendirmek bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, nitel bir araştırmadır. Tarama modelinde olup verilerin incelenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri, Nasrettin Hoca üzerine araştırmaları olan iki önemli yazarın eserlerinden elde edilmiştir. Çalışmada, Memet Fuat ve Eflatun Cem Güney’in *Nasrettin Hoca Fıkraları* adlı kitapları taranmış, elde edilen veriler incelenip sınıflandırılmıştır.

Evren ve Örneklem

Memet Fuat’ın kitabında 400, Eflatun Cem Güney’in kitabında 252 fıkra bulunur. Çalışmada Memet Fuat’ın eseri temel alınmıştır. Eflatun Cem Güney’in kitabındaki 201 fıkranın benzeri, 1 fıkranın da bir kısmı Memet Fuat’ın kitabında yer alır. Memet Fuat’ın kitabındaki 74, Eflatun Cem Güney’in kitabındaki 16 fıkra, çalışmada aranılan özellikleri içerir. Bu durumda çalışmanın evrenini, Nasrettin Hoca fıkraları; örneklemini ise iki yazardan alınan toplam 652 fıkra oluşturur. Bu fıkralardan 90’ı Nasrettin Hoca’nın aile içi iletişimlerine aittir.

Sınırlılıklar

Araştırma, Nasrettin Hoca fıkralarındaki aile içi iletişim ve çekirdek aileyle sınırlandırılmıştır. Seçilen fıkralar; Hoca, Hoca’nın eşi ve çocukları arasındaki iletişimlerle Hoca’nın evlenmeden önce anne babasıyla yaşadığı dönemdeki iletişimlerini esas alır.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde Nasrettin Hoca ve aile üyeleri arasındaki iletişim, olumlu ve olumsuz iletişim olmak üzere iki temel başlık altında sınıflandırılmıştır.

1. Fıkralardaki Aile İçi Olumlu İletişim

Bu başlık altında iki alt başlık bulunur.

1. 1. Aile Üyeleri Arasındaki Duygusal İlişkiler

Bu başlık için 14 alt başlık geliştirilmiştir. Aile üyeleri arasındaki duygusal ilişkilere ait, tekrar edenlerle birlikte, 28 fıkra yer alır.

Tablo 1. Aile üyeleri arasındaki duygusal ilişkilere ait alt başlık ve fıkralar

No.	Alt Başlıklar	Fıkralar
1.	Samimiyet	Bıraktığı Yerde Otluyor Bir Fırıldak Çevirdim Ama Tavşana Kaç, Tazıya Tut! Hani Belki Seni
2.	Aile içinde empati	Düğün Evinden Geldiğini de Bilirim Hepsi Başlar Uyuklamaya Eğer Kedi ise Et Nerede Bir Yunus Olamadım
3.	Eşinin Hoca'ya değer vermesi	Merakımı Giderdim Haydi Şimdi Hayvanların Otunu, Suyunu Ver Bakalım
4.	Eşinin Hoca için endişelenmesi	Bindiğin Dalı
5.	Kızının Hoca için endişelenmesi	Şu Gurbet Ellerde
6.	Hoca'nın, oğlu için endişelenmesi	Telin Pulun mu Eksilir
7.	Hoca'nın, eşine değer vermesi	Boşu Boşuna Gelmeyesin Diye
8.	Eşlerin birbirini kıskanması	Üstelik Senden Tazedir Dört Kişi Bir Yatağa Sığamadık
9.	Eşler arasındaki güven	Art Ayağı O Kadar Uzun Olmasa Zor Oldu Ama
10.	Eşler arasında merak duygusuna bağlı paylaşımlar	Merakımı Giderdim Sahibi Ölmüş Eşek Ne Alışverişim Kalacak Eğer Kedi İse Et Nerede
11.	Hocanın, mutluluğunu eşiyle paylaşması	Eski Çağlardan Kalma Karahisar'a Kadı Olmuş
12.	Hoca'nın, eşi üzümlünce üzülməsi	Bir Yunus Olamadım
13.	Eşinin Hoca'yı benimsemesi	Her Şeyi İki Görebilirsin de Üstelik Senden Tazedir
14.	Eşinin Hoca'ya öğüt verebilmesi	İnşallah Benimdir

Aile üyeleri arasındaki samimiyet ve yakınlık, aile üyelerinin birbirlerine duydukları güvenden kaynaklanır. Hoca'nın eşi, Hoca'ya güvenir ve Hoca'nın söylediklerini sorgulamadan yapar. Bu samimiyet, dört fıkrada görülür. Hoca, eşini kendine yakın hissettiği için ona merak ettiği soruları sormaktan, mutluluğunu onunla paylaşmaktan çekinmez. Yine eşinin Hoca'ya öğüt verebilmesi ve Hoca'nın buna müsaade etmesi, aralarındaki duygusal yakınlığın bir göstergesidir.

Aile üyelerinin birbirine göstermesi gereken değer, Nasrettin Hoca fıkralarında da görülür. Hoca'nın eşine verdiği değer bir, eşinin Hoca'ya verdiği değer iki fıkrada görülür. Eşlerin birbirine değer vermesi sonucunda aralarında birtakım olumlu duygular gelişir: endişe, kıskançlık, üzüntü ve merak gibi. *Bindiğin Dalı* fıkrasında Hoca'nın eşi, Hoca'nın öldüğünü düşünerek endişelenmiştir. *Üstelik Senden Tazedir* ve *Dört Kişi Bir Yatağa Sığamadık* fıkrasında ise eşler arasındaki kıskançlık olumludur. *Bir Yunus Olamadım* fıkrasında Hoca, çocuk sahibi olamadığı için üzülen eşini anlayıp üzülür. Fıkralardan dördünde eşler arasında merak duygusundan kaynaklanan paylaşımlar görülür. Eşlerin yanı sıra çocuklar ile ebeveynler arasındaki güçlü bağ da fıkralara yansımıştır. Hocanın oğlu için, kızının da Hoca için endişelenmesi, bu değeri gösterir.

Fıkraların dördünde empati vardır. *Düğün Evinden Geldiğini de Bilirim* fıkrasında eşi, Hoca'dan onu doğrudan yargılamamasını ve önce anlamasını bekler. *Eğer Kedi ise Et Nerede* fıkrasında Hoca, eşini anlayıp dinlemeden karar vermez. Bir fıkrada Hoca'nın eşi, çocuğu olmadığı için üzüldüğünde Hoca, eşinin üzülmeye üzülmeye *Hepsi Başlar Uyuklamaya* fıkrasında eşi kavga esnasında Hoca'ya çıkışır. Ancak Hoca, eşine olumsuz karşılık vermez ve "Önce bir sor. Anla!" diyerek eşinin empati kurmasını ister.

1. 2. Aile Üyelerinin Üstlendiği Roller

Bu başlık için 22 alt başlık geliştirilmiştir. Aile üyelerinin üstlendiği rollere ilişkin, tekrar edenlerle birlikte, 61 fıkra bulunur.

Tablo 2. Aile üyelerinin üstlendiği rollere ait alt başlık ve fıkralar

No.	Alt Başlıklar	Fıkralar
1.	Kadının ev içindeki rolleri	Ocak da Bizim Karıdan Korkuyor Her Şeyi İki Görebilirsin de Gamsız Kasavetsiz Eğer Kedi İse Et Nerede Karahisar'a Kadı Olmuş Hepsi Başlar Uyuklamaya Bir Taşlaması Kalır Yerden Alıp Göğe Savuruyor
2.	Eşinin, Hoca'nın isteklerini yapması	Yemeyenin Malını Yerler Yoksa Kendimi Öldürecektim Zor Oldu Ama Gamsız Kasavetsiz Eğer Kedi İse Et Nerede Karahisar'a Kadı Olmuş Seni de Böyle Korkutsalardı İşte Kutusu Kazı, Koz Anlamış
3.	Hoca'nın, eşinin isteklerini	Benim Değil Karımındır

	yapması	Ölçüyü Bozacaksın Daha Öteye Gideyim Mi Boşu Boşuna Gelmeysin Diye
4.	Aile üyelerinin birbirini tanınması ve o doğrultuda hareket etmesi	Sen Ne Dersen Onu Yapacağım Benim Karı Terstir Hepsi Başlar Uyuklamaya Fincancı Katırlarını Ürkütmezsen Bülbülün Çektiği Dili Belası Felek Yar Olmamış Kazı, Koz Anlamış Ne Alışverişim Kalacak Siz Onu Bana Sorun
5.	Eşinin Hoca'ya destek olması	Herifin Yalanını Yüzüne Vuralım
6.	Hoca'nın, eşinden bir şey saklamaması	İşini Sağlam Kazığa Bağladın Ben Diye Başkasını Uyandırmış
7.	Evde yaşanan olayların dışarı yansıtılmaması	İçinde Ben de Vardım Minnet Hüda'ya
8.	Eşinin, Hoca'nın düşüncesini öğrenmeye çalışması	Bana Görünme de
9.	Hoca'nın, eşi ile iletişim kurmaya çalışması	Seninle de Konuşulmaz ki Gamsız Kasavetsiz
10.	Hoca'nın, oğlu ile kurduğu baba-oğul ilişkisi	Sabahtan Beri Seni Arıyorum Bu Halkın Dilinden
11.	Hoca'nın, eşinin kusurlarını örtmesi	Tavşana Kaç, Taziya Tut!
12.	Hoca'nın, eşi ile kavga etmemek için olayları alttan alması	Hepsi Başlar Uyuklamaya Bir Fırıldak Çevirdim Ama
13.	Çocukların aile büyüklerinin sözlerini dinlemesi	Sen Bana Kapıdan Ayrılma Dedin
14.	Bayanın aile ekonomisine etki ve katkıları	Gene Anana Bir Eşeklik Etmişsin Devenin Başı Burda Değildir
15.	Hoca ve eşinin yardımlaşması	Haydi Şimdi Hayvanların Otunu, Suyunu Ver Bakalım
16.	Hoca'nın, eşine yardım etmesi	Bizden Daha Kirli Yoksa Kendimi Öldürecektim Nasıl Pişirileceği Burda
17.	Eşinin hocadan çocuk bakımında yardım istemesi	Hepsi Başlar Uyuklamaya

18.	Misafirlerin hanımdan habersiz içeri alınmaması	Bir Evin İki Kapısı Olamaz mı?
19.	Eşi ile akraba ziyareti yapmaları	Desene Yolu Yarladık
20.	Ebeveynlerin çocuklarına verdikleri eğitim	Bu Ölüyü Bizim Eve mi Götürüyorlar Nerden Bildi Gözünü Korkutmak İçin Telin Pulun mu Eksilir İğne Elinde Kalakalır
21.	Ebeveynlerin çocuklarının gelişimine yardımcı olmaları	Param Varken Alıverdim
22.	Aile büyüklerinin çocukları için yaptığı fedakârlıklar	Bu Halkın Dilinden

Aile içinde aile üyelerinin bazı görev ve sorumlulukları bulunur. Toplumun bireylere yüklediği bu görevlerin bir kısmını eşler birlikte, bir kısmını bireysel olarak yerine getirirler. Dengeli dağılan iletişim modeli olarak bilinen bir modele göre aile içindeki rollerin bireylerin uzmanlığına bağlı olarak dağılımı söz konusudur. “Ailede belirli bir alanda uzmanlık sahibi olan kişi, bu belirli alandaki rollerini yerine getirirken diğer yandan da aile ile ilgili çeşitli gereksinimleri karşılamış olmaktadır” (Gürüz ve Eğinli, 2010: 141). Fıkraların dokuzunda Hoca’nın eşinin üstendiği roller, açık bir şekilde belirtilir. Bu fıkralarda eşi, Hoca’ya ve çocuklarına yemek yaparak, Hoca’nın isteklerini yerine getirerek ve mutluluğunu paylaşarak üstlendiği görevleri yerine getirir. “Geleneksel çekirdek ailedeki rol dağılımları temelinde oluşan ilişkiler, dengeli dağılan iletişim biçiminin en iyi örneğini oluşturmaktadır” (Gürüz ve Eğinli, 2010: 141). Bu anlamda Hoca’nın geleneksel bir aileye sahip olduğu görülür.

Rol dağılımı oluşmadan önce bireyler birbirini tanımalı ve bu doğrultuda hareket etmelidir. İncelenen fıkraların dokuzunda bunu görmek mümkündür.

Sağlıklı bir iletişimde eşlerin birbirinin kusurlarını örtmesi, birbirini dinlemeden yargılamaması, kavga çıkmaması için bir tarafın bazen alttan alması gerekir. Bu tür bir alttan alma davranışı olumlu olup iletişimde “uyuma” (Ünlü, 2011: 192) olarak nitelendirilir. Bu davranışlarla eşler arasında bir iletişim köprüsü kurulur.

Aile içi sağlıklı bir iletişimde eşler arasında genellikle bir sır örtüsü bulunmaz. Eşler birbirinden bir şey saklamaz. Nasrettin Hoca da bir fıkrada (*İşini Sağlam Kazığa Bağladın*) eşinden borçlarını saklamamış, bir fıkrada (*Ben Diye Başkasını Uyandırmış*) sevincini eşi ile paylaşmış, bir fıkrada ise (*Bir Evin İki Kapısı Olamaz mı?*) eşinden habersiz getirdiği misafirleri ona danışmadan içeri almamıştır. İki fıkrada ise Hoca’nın, aile içinde yaşananları dışarı aktarmadığı görülmüştür.

Bir ailede güçlü bir iletişim varsa eşler, isteklerini birbirine rahat bir şekilde aktarabilirler. Dokuz fıkrada eşi Hoca'nın isteklerini yerine getirmiştir.

İki fıkrada Hoca eşine yardımcı olurken bir fıkrada karşılıklı bir yardımlaşma söz konusudur.

Nasrettin Hoca'nın yaşadığı dönemde evin geçimi, büyük oranda, erkeklerin sorumluluğundadır. Fakat incelenen fıkraların üçünde Hoca'nın eşi, ev ekonomisine ip eğirip kaynatarak katkıda bulunur.

Ebeveynler, çocuğun gelişim ve eğitiminden sorumludur. Bir fıkrada Hoca'nın, çocuğu için geleceğe dönük yatırım yaptığı görülür. Dört fıkrada Hoca oğlunu, birinde kızını eğitir. Bir fıkrada ise Hoca'nın oğlu için fedakârlık yaptığı görülür.

2. Fıkralardaki Aile İçi Olumsuz İletişim

Bu başlık altında dört alt başlık bulunmaktadır.

2. 1. Aile Üyeleri Arasındaki Duygusal İlişkiler

Bu başlığa ilişkin 11 alt başlık geliştirilmiştir. Aile üyeleri arasındaki duygusal ilişkilere dair, tekrar edenlerle birlikte, 17 fıkraya yer alır.

Tablo 3. Aile üyeleri arasındaki duygusal ilişkilere ait alt başlık ve fıkralar

<i>No.</i>	<i>Alt Başlıklar</i>	<i>Fıkralar</i>
1.	Hocanın, eşine değer vermemesi	Daha İyisini Buluruz Sen Olacakları Oğlakla Bana Sor Hani Belki Seni Belki Sonra Ağlayamam Kıyamet Ne Zaman Kopacak
2.	Eşinin hocaya değer vermemesi	Oğlumun Babası Öldü
3.	Hocanın, eşine sitem etmesi	Oğlumun Babası Öldü
4.	Hoca'nın, eşine anlayış göstermemesi	Ananın Öldüğüne Ağlıyorum
5.	Eşinin Hoca'ya güler yüzlü davranmaması	Düğün Evinden Geldiğini de Bilirim
6.	Hoca'nın, oğluna güvenmemesi	Nesini Yitirdi Acaba
7.	Hoca'nın, eşine güvenmemesi	Bülbülün Çektiği Dili Belası
8.	Eşlerin birbirinin iyi niyetlerini yanlış anlaması	Dirhemleri de mi Yok
9.	Eşinin hocayı dinlemeden yargılaması	Hepsi Başlar Uyumlamaya
10.	Eşlerin merak duygusunu yönetememesi	Tavşana Kaç, Taziya Tut Sen de Haklısın

11. Eşinin Hoca'ya duyduğu aşırı güven	Art Ayağı O Kadar Uzun Olmasa Herifin Yalanını Yüzüne Vuralım

Aile içinde sağlıklı bir iletişimin olması için gereken koşullardan biri, bireylerin birbirine değer vermesidir. Hoca eşine beş, eşi ise Hoca'ya bir fıkrada değer vermez. Eşinin Hoca'ya değer vermemesi, aslında Hoca'nın düşüncesidir.

Anlayışlı olmak, güler yüzlü davranmak, dinlemek aile içinde huzuru oluşturan davranışlardır. Bir fıkrada Hoca'nın, eşine anlayış göstermediği, bir fıkrada eşinin iyi niyetini anlayamadığı, bir fıkrada ise eşinin somurtkan olmasından rahatsızlık duyduğu görülür. *Hepsi Başlar Uykulamaya* fıkrasında eşi Hoca'yı dinlemeden yargılar.

Eşi, bir fıkrada merakına yenik düşerek Hoca'nın emanetini koruyamamış, bir fıkrada ise Hoca'yı gizlice dinlemiştir.

Bir fıkrada Hoca, oğlunun ve eşinin karakterini (eşinin boşboğazlık etmesi, oğlunun algısının yetersizliği) bildiğini düşünerek onlara güvenmez. Bir fıkrada ise Hoca'ya fazla güvenen eşi, Hoca'nın hırsızlığına bilmeden ortak olur.

2. 2. Aile Üyelerinin Üstlendiği Roller

Bu başlık için 15 alt başlık geliştirilmiştir. Aile üyelerinin üstlendiği rollere ilişkin, tekrar edenlerle birlikte, 23 fıkraya yer alır.

Tablo 4. Aile üyelerinin üstlendiği rollere ait alt başlık ve fıkralar

No.	Alt Başlıklar	Fıkralar
1.	Hoca'nın ev içindeki sorunlarda görev üstlenmemesi	Ben Onun İşlerine Karışmam
2.	Hocanın tüm hâkimiyetin erkekte olması düşüncesi	Sen de Yuları Eline Verirsen
3.	Çocukların aile büyüklerinin sözünü dinlememesi	Sen Ne Dersen Onu Yapacağım Dudaklarım Uçukladı
4.	Söylenen şeylerin büyütülmesi	Daha Öteye Gideyim mi?
5.	Hocanın eşinin sürekli gezmesi	Bilenler Allah İçin Söylesin
6.	Hoca'nın, kadınların sözüne uyulmaması gerektiğini savunması	Bir Taşlaması Kalır
7.	Üvey annenin, evlatlarından yiyecek saklaması	Kerevet Altındaki Büyük Balıklara Sor
8.	Aile içinde yaşananların yabancılara	Çağrılmadığımız Her Düğüne Bir Fırıldak Çevirdim Ama

	anlatılması	Bülbülün Çektiği Dili Belası Siz Onu Bana Sorun
9.	Aile içine bir başkasının müdahale etmesine izin verilmesi	Sen de Yuları Eline Verirsen
10.	Eşlerin birbirine yalan söylemeleri	Ananın Öldüğüne Ağlıyorum Eğer Kedi İse Et Nerede
11.	Hoca'nın, eşinden yalan söylemesini istemesi	Bir Evin İki Kapısı Olamaz mı? İşini Sağlam Kazığa Bağladın
12.	Eşinin Hoca'yı kandırmaya çalışması	Tavşana Kaç, Taziya Tut!
13.	Hoca'nın, eşinden habersiz eve misafir getirmesi	Bir Evin İki Kapısı Olamaz mı? Felek Yar Olmamış Burda Değildir
14.	Çocukların aile üyelerini gizlice dinlemesi	Kerevet Altındaki Büyük Balıklara Sor
15.	Hocanın, annesini reddetmesi ve onunla görüşmemesi	Bu Durumda Kimsem Yok Demektir

Aile içindeki roller, ortak ve bireysel roller olmak üzere ikiye ayrılabilir. Ortak rollerde bütün bireyler aktif olmalı, görev almalı; sorumluluğu bir diğerine yükleyerek kendi kabuğuna çekilmemelidir. Bir fıkrada Hoca, bunu göz ardı ederek aile içindeki rol dağılımını keskin çizgilerle belirlemiş ve bazı sorunların çözümünde görev almamıştır.

Bir fıkrada Nasrettin Hoca, aile içinde yönetimin bayana verilmemesi, bir fıkrada ise kadınların sözüne uyulmaması gerektiğini savunur.

Ailede çocukların da üstlenmesi gereken roller vardır. İki fıkrada Hoca'nın çocukken aile büyüklerinin sözünü dinlemediği ve görevlerini yerine getirmemek için bahaneler ileri sürdüğü görülür. Yine bir fıkrada Hoca, annesi ile bağlarını koparmış ve onu reddetmiştir. Bir fıkrada ise Hoca, üvey annesi ve babası konuşurken onları gizlice dinler.

Bir fıkrada Hoca ve eşinin birbirini eve almama konusunda ölçsüz davranışları dikkati çeker.

Aile içindeki olayların dışarı yansıtılması, aile içine bir başkasının müdahale etmesine izin verilmesi, aile üyelerinin birbirinden habersiz evle ilgili kararlar alması sağlıklı aile iletişimlerinde görülmeyecek davranışlardır. İki fıkrada Hoca, evde olan bitenleri ve eşine neler yapacağını başkalarına anlatmış; bir fıkrada eşi, Hoca'nın sırrını yedi mahalleye duyurmuş; bir fıkrada Hoca, eşinin karakterinin iyi olmadığını ima etmiş; bir fıkrada Hoca'nın eşi, aile içinde olanlara yabancıların müdahale etmesine izin vermiş; iki fıkrada ise Hoca, eşinden izin almadan eve misafir getirmiştir. İki fıkrada Hoca, evde olmadığına dair eşine yalan

söylemiş, bir fıkrada eşi, Hoca'yı kandırmaya çalışmıştır. İki fıkrada ise Hoca ve eşi birbirine yalan söylemiştir.

2. 3. Aile Üyeleri Arasında Yaşanan Çatışma ve Kavgalar

Bu başlık için 4 alt başlık geliştirilmiştir. Söz konusu başlık altında, tekrarlananlarla birlikte, toplam 18 fıkra yer alır.

Tablo 5. Aile üyeleri arasında yaşanan çatışma ve kavgalara ait alt başlık ve fıkralar

No.	Alt Başlıklar	Fıkralar
1.	Eşlerin birbirine gösterdiği fiziksel şiddet	Gene Dövemedim Şu Kariyi Çağrılmadığımız Her Düğüne Dirhemleri de mi Yok Hayvanın Belini mi Kıracaksın Bir Fırıldak Çevirdim Ama Bu Daha Fazla Uzuyor İçinde Ben de Vardım Dört Kişi Bir Yatağa Şıgamadık
2.	Hoca'nın, çocuklarına gösterdiği fiziksel şiddet	İşkembe Sanmıştır Testi Kırıldıktan Sonra
3.	Hoca'nın, eşine ve çocuklarına hakaret etmesi	Üstelik Senden Tazedir Eğer Kedi İse Et Nerede Hayvanın Belini mi Kıracaksın Ananın Öldüğüne Ağlıyorum Bilse de Olur Bilenler Allah İçin Söylesin Sabahtan Beri Seni Arıyorum
4.	Eşinin Hoca'ya tuzak kurması	Ananın Öldüğüne Ağlıyorum

Aile içinde sağlıklı bir iletişimin olması için bireyler birbirinin haklarına saygı duymalı, şiddet ve hakarettten kaçınmalıdır. İncelenen fıkraların bazılarında şiddet unsurları görülür. Dört fıkrada Hoca, eşine fiziksel şiddette bulunmuştur. *Gene Dövemedim Şu Kariyi* fıkrasında Hoca'nın attığı tokat nedeniyle eşinin öldüğü belirtilir. Hoca, *İşkembe Sanmıştır* fıkrasında oğlunu, *Testi Kırıldıktan Sonra* fıkrasında ise kızını dövmüştür. Fıkralarda Hoca gibi, Hoca'nın eşi de şiddet uygular. Eşinin Hoca'ya iki fıkrada fiziksel şiddet uyguladığı görülür.

Şiddetin bir diğer çeşidi ise psikolojik şiddettir. Psikolojik şiddete maruz kalan bir eş, yaşadığı olumsuz duyguları çocuklarına yansıtabilir. İncelenen fıkraların bazılarında Hoca, eşine ve çocuklarına hakaret ederek psikolojik şiddete başvurur. Hoca, eşine altı fıkrada küfretmiş ve bu fıkraların ikisinde eşinin rahatsız olacağı imalarda (yaşlı, kilolu)

bulunmuştur. *Sabahtan Beri Seni Arıyorum* fıkrasında ise oğluna küfretmiştir. Hoca'nın küfür ve hakaretlerine, eşi ve oğlu karşılık vermemiştir. Bir fıkrada Hoca, çorbayı yeterince ısıtmayan eşini azarlamış, eşi de ertesi gün çorbayı çok ısıtarak Hoca'dan intikam almak istemiştir.

2. 4. Tükenmeye Yüz Tutmuş Evlilik İlişkisi

Bu başlık için 5 alt başlık geliştirilmiştir. Söz konusu başlık altında 8 fıkra yer alır.

Tablo 6. Tükenmeye yüz tutmuş evlilik ilişkisine ait alt başlık ve fıkralar

No.	Alt Başlıklar	Fıkralar
1.	Hoca'nın, eşinin kendinden önce ölmesini istemesi	Hani Belki Seni
2.	Hoca'nın, eşi ile geçinmeye gönlünün olmaması	Geçinmeye Gönlüm Yoktu ki Öğreneyim
3.	Hoca'nın, nikâhını basit şeyler için riske atması	Ben de Gidip Nikâh Tazeleyeyim
4.	Hoca'nın, eşinden kurtulmak istemesi	Şu Gurbet Ellerde
5.	Hoca'nın evlilik algısı	Bana Görünme de Sen Azıcık Yüzme Bilirdin Üstelik Senden Tazedir İki Kez Masraf Etmeyelim

Evlilikte, geçim ve düzenin olması için eşlerin birbirini tanıması, birbirinin kişiliklerini öğrenmesi gerekir. Bir fıkrada Hoca'nın, evliliği tam olarak anlamlandıramadığı, evli olmasına rağmen eşinin ismini bile öğrenmeye yanaşmadığı görülür.

Evlilik kurumunu saygı ve sevgi çerçevesinde yaşatmak için eşler, nerede ve nasıl davranacaklarına dikkat etmelidir. Bir fıkrada Hoca'nın, bir oyun için nikâhı üzerine pazarlığa giriştiği görülür. Bu durum, evliliği hafife aldığı ve önemsemediğinin bir göstergesidir.

Evlilikte eşler birbirine değer vermelidir. Bu değer, yeri geldiğinde, büyük fedakârlıklar yapacak derecede olabilir. Bir fıkrada Hoca, eşinin kendinden önce ölmesini istemiş, bir fıkrada ise evli kalmaktansa ölmeyi tercih edeceğini belirtmiştir.

İncelenen fıkralarda Hoca'nın evlilik algısıyla ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Bir fıkrada (*Bana Görünme de*), Hoca'nın genç kadınlarla evlenmek istediği, bir fıkrada eşleri arasında bir tercih yaparak genç olanı tercih ettiği, bir fıkrada rüyasında genç bir bayanla evlendiği ve bir fıkrada da evliliğin sorunlu bir kurum olduğunu vurguladığı görülür.

Aşağıdaki tablolarda, incelenen Nasrettin Hoca fıkralarının eser, ileti çeşidi, ileti sayısı vb. açılardan sayısal bilgileri verilmiştir.

Tablo 7. Olumlu veya Olumsuz İleti İçeren Fıkraların Sayısal Analizi

İleti Sayısı	Olumlu İleti İçeren Fıkralar		Toplam	Olumsuz İleti İçeren Fıkralar		Toplam
	Memet Fuad	E. C. Güney		Memet Fuat	E. C. Güney	
1	25	3	28	18	-	18
2	7	4	11	5	2	7
3	2	-	2	-	-	-
4	-	-	-	1	-	1
Toplam	34	7	41	24	2	26

Tablo 7’de görüldüğü gibi, olumlu ileti içeren 41, olumsuz ileti içeren 26 fıkra bulunmaktadır. İncelenen kitaplara göre dağılımları verilen fıkralardan bazıları tek bir ileti içerirken bazılarında birden fazla ileti bulunur. En fazla olumlu ileti içeren fıkralar, üç iletiyle *Karahisar’a Kadı Olmuş* ve *Gamsız Kasavetsiz*’dir. En fazla olumsuz ileti içeren fıkra ise *Ananın Öldüğüne Ağlıyorum*’dur. Bu fıkroda dört olumsuz ileti bulunur.

Tablo 8. Hem Olumlu Hem Olumsuz (Karışık) İleti İçeren Fıkraların Sayısal Analizi

İleti Sayısı	Olumlu ve Olumsuz İleti İçeren Fıkralar		Toplam
	Olumlu	Olumsuz	
1	1	11	15
1	2	2	3
2	2	1	3
4	2	1	1
5	1	1	1
Toplam	16	7	23

Tablo 8 incelendiğinde birden fazla ileti içeren fıkralar arasında olumlu ve olumsuz iletilerin bir arada bulunduğu fıkralar da görülür. *Eğer Kedi İse Et Nerede* dört olumlu, iki olumsuz; *Hepsi Başlar Uyuklamaya* beş olumlu, bir olumsuz ileti ile en fazla iletiyi içerir.

Tablo 9. Olumlu, Olumsuz veya Karışık İleti İçeren Fıkraların Sayısal Analizi

<i>Yazar</i>	<i>Olumlu İleti İçeren Fıkralar</i>	<i>Olumsuz İleti İçeren Fıkralar</i>	<i>Karışık İleti İçeren Fıkralar</i>	<i>Toplam</i>
Memet Fuat	34	24	16	74
E. C. Güney	7	2	7	16
Toplam	41	26	23	90

Tablo 9’da bulunan sayısal verilerden yola çıkarak, iletişim bağlamında, Memet Fuat’ın kitabındaki fıkraların %46 olumlu, %32 olumsuz ve %22 karışık (hem olumlu hem olumsuz); Eflatun Cem Güney’in kitabındaki fıkraların ise %44 olumlu, %12 olumsuz ve %44 karışık ileti içerdiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 10. Olumlu, Olumsuz ve Karışık İletilerin Sayısal Analizi

<i>Yazar Adı</i>	<i>Olumlu İleti</i>	<i>Olumsuz İleti</i>	<i>Karışık İleti İçeren Fıkralarda Olumlu İletiler</i>	<i>Karışık İleti İçeren Fıkralarda Olumsuz İletiler</i>	<i>Toplam</i>
M. Fuat	45	32	24	20	121
E. C. Güney	11	4	9	10	34
Toplam	56	36	33	30	155

Tablo 10’da görüldüğü gibi, incelenen fıkralarda aranan içerikle ilgili toplam 155 ileti bulunur. Bu iletilerin 89’u olumlu, 66’sı olumsuz niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

İncelenen Nasrettin Hoca fıkralarında aile üyelerinin, yerine getirecekleri görevlerin bir kısmını ortak, bir kısmını bireysel olarak yaptıkları ortaya çıkmıştır. Nasrettin Hoca’nın çocukluk döneminin ele alındığı fıkralarda Hoca’nın, annesinin sözünü dinlediği fakat babası ile inatlaştığı ve babasının sözlerini yerine getirmediği görülmüştür.

Çalışmada hem olumlu hem olumsuz duygusal ilişkilere değinilmiş, aile üyelerinin birbirine karşı sergilediği duygular sınıflandırılmıştır. Duygular içinde özellikle eşlerin birbirine değer vermesi ön planda olup bu noktada Hoca’nın eşine %83 oranla değer vermediği, eşinin ise %67’lik bir oranla Hoca’ya değer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, eşler arasındaki karşılıklı değer sağlanamadığı anlaşılır. Güven duygusunda da benzer oranlara ulaşılır. Bu anlamda Hoca’nın aile içinde rahat ve açık bir iletişimin gelişmesini engellediği ortaya çıkar. “Aile içinde

açık iletişimin kurulduğuna ilişkin göstergeler aktif dinleme, yargılamama, kişileri özgür bırakma, empati, tutarlılık vb. olarak ifade edilebilir” (Humphreys, 2003: 182; akt. Gürüz ve Eğinli, 2010: 139). Sözü edilen özellikler, fıkralarda çok az yer almıştır.

Olumlu ileti içeren fıkralardan hareketle, Hoca ve eşinin birbirleriyle ve çocuklarıyla sağlıklı duygusal ilişkiler geliştirdiği, huzurlu ve mutlu bir yuvayı oluşturacak nitelikte roller üstlendikleri ve görev dağılımı yaptıkları ortaya çıkmıştır. Çalışmada, incelenen tüm fıkralardaki iletilerin %57’si olumludur. Söz konusu fıkralar, aile içi iletişim için büyük oranda iyi örnekler sunmaktadır. Ancak bir ailede az çok olması gereken nitelikler bağlamında görülecek bu olumlu özellikler bir yana bırakıldığında, etkili bir aile içi iletişimin geliştirilmesi için olumsuz özelliklerin ortadan kaldırılması gerekir.

Çalışmada Hoca’nın çocuklarıyla kurduğu duygusal ilişkiler yer bulurken eşinin çocuklarıyla kurduğu duygusal ilişkilere ait herhangi bir veri elde edilememiştir. Bu sonuç, fıkralarda Hoca’nın merkeze alınmasıyla ilgilidir. Fıkraların merkezinde Hoca’nın bulunması anlaşılabilir bir durumdur ancak baskın karakter olarak rol alması, toplumsal bir göstergedir. Boyraz (2010: 86), 100 kadar fıkrayı Türk millî kimliğini oluşturan değerler bakımından incelediği çalışmasında, bu çalışmayla da kesişen bazı fıkralardan hareketle, söz konusu fıkraların sosyal hayatta erkeğin ağırlığını yansıttığını ifade eder.

Fıkralarda Hoca, ağırlıklı olarak, eşine değer vermese de, eşi Hoca’ya değer vermektedir. Hoca’nın genel olarak evlilikte sorun çıkaran taraf olduğu görülür. Hoca’nın olumsuz tavırları fıkralarda ağır bassa da Hoca’nın eşi de Hoca’ya olumsuz tutum ve davranışlar sergilemiştir.

Bazı fıkralarda aile içinde yaşanan hakaret ve şiddet ön plandadır. Nasrettin Hoca’nın hem fiziksel hem de psikolojik anlamda en fazla şiddete başvuran kişi olduğu ortaya çıkmıştır.

Fıkralar üzerinden Nasrettin Hoca’nın evine, aile hayatına ayna tutan bu çalışmada genel itibarıyla evlilikte aile içi iletişimi en fazla olumsuz etkileyen aile bireyinin, olumsuz başlıklar altında öne çıkan kişi olması dikkate alındığında, Hoca olduğu tespit edilmiştir. Hoca’nın ailede sorun çıkarmasının nedeni, çocukken anne ve babasıyla yaşadığı iletişim bozuklukları sonucu gelişen evliliğe bakış açısı olabilir (İncelenen fıkralarda Hoca’nın çocukluğuyla ilgili olumsuz içerikli fıkralar ağırlıktadır.).

Olumlu iletiler kadar olumsuz iletilerin de bulunduğu fıkraların okuyucu üzerinde bazı etkiler oluşturacağı bilinmeli, birer espri sayılabilecek davranışların, arka planda bir bakış açısı ve algı ortaya koyduğu dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan Hoca’nın derlenen ve yazıya geçirilen fıkralarını çeşitli yönleriyle incelemek ve sunulan iletilerin oluşturabileceği etkileri belirlemek, tartışmak gerekir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- BORATAV, Pertev Naili (1996). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Edebiyatçılar Derneği Yayınları.
- BOYRAZ, Şeref (2010). "Nasrettin Hoca Fıkralarına Göre Türk Kimliğini Oluşturan Temel Nitelikler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12), s. 81-88.
- CÜCELOĞLU, Doğan (2011). *'Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DÖKMEN, Üstün (2010). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ELÇİN, Şükrü (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- EMİROĞLU, Selim ve diğerleri (2011). *Eflatun Cem Güney Masal Babası*, Malatya: Malatya Araştırma Derneği Yayınları, 2011.
- FUAT, Memet (2013). *Nasreddin Hoca Fıkraları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GEVENÇ, Sefakat (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fıkraların Kullanımı*, Niğde: Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÜNEY, Eflatun Cem (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- GÜNEY, Eflatun Cem (1957). *Nasrettin Hoca Fıkraları*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- GÜRÜZ, Demet - EĞİNLİ, Aysen Temel (2010). *Temel İletişim Becerileri Anlamak-Anlatmak-Anlaşmak*. Ankara: Nobel Yayınları.
- GÜZEL, Abdurrahman (2010). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAYA, Alim (2014) "İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler". *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*, (Ed.: Alim Kaya), s. 2-28, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- ÖNDER, Mehmet (1996). "Nasreddin Hoca Gerçeği". Nasreddin Hoca'ya Armağan, (Yay. Hzl.: M. Sabri Koz), s. 261-269, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- ÖZDEMİR, Nebi (2010). "Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca". *Millî Folklor*, (87), s. 27-40.
- ÜNLÜ, Sezen (2011). "Etkili İletişimde Çatışma Yönetimi". *Etkili İletişim*, s. 189-202 (Ed.: U. Demiray), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- YILDIRIM, Ali - ŞİMŞEK, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Dursun (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: "İslam Ansiklopedisi",
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c27/c270069.pdf> (Erişim: 12.06. 2018)